

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos Vyriausybės

2010 m. lapkričio 17 d. nutarimu Nr. 1616

PRIEMONIŲ VANDENSAUGOS TIKSLAMS DAUGUVOS UPIŲ BASEINŲ RAJONE PASIEKTI PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Priemonių vandensaugos tikslams Dauguvos upių baseino rajone pasiekti programos (toliau – programa) paskirtis – nustatyti vandens naudojimo ir apsaugos priemonės Lietuvos Respublikos vandens įstatymo (Žin., 1997, Nr. 104-2615; 2003, Nr. 36-1544) 22 straipsnyje nustatytiems vandensaugos tikslams pasiekti Dauguvos upių baseinų rajone.

2. Programos objektas – Lietuvos Respublikos teritorijoje esantis Dauguvos upių baseino rajonas (toliau – Dauguvos UBR).

3. Siekiant suderinti socialinės-ekonominės plėtros poreikį ir vandensaugos tikslus, Programos uždavinius numatoma įgyvendinti etapais: pirmasis etapas – 2010–2015 metai; antrasis etapas – 2016–2021 metai; trečiasis etapas – 2022 – 2027 metai.

4. Programa nustato pirmojo etapo vandens naudojimo ir apsaugos priemonės. Įgyvendinus pirmojo etapo priemonės, bus įvertinta, kokių mastu pasiekta vandensaugos tikslų. Vandens telkinių būklės pokyčių stebėjimai ir vertinimai, kurie bus atliekami pirmajame Programos įgyvendinimo etape, padės geriau suprasti, kokių tikslų siekti ir kokias priemones įgyvendinti antrajame ir trečiajame etapuose. Antrojo etapo priemonės bus nustatytos atsižvelgiant į pirmojo etapo realiai pasiektus rezultatus, o trečiojo etapo – pirmųjų dviejų etapų rezultatus.

II. APLINKOS ANALIZĖ

5. Dauguvos UBR išsidėstęs Baltarusijos, Latvijos ir Lietuvos teritorijose. Lietuvos teritorijoje yra išsidėsčiusi mažesnioji Dauguvos upių baseino dalis, kurią sudaro Dysnos, Laukesos ir Lukštos upių baseinų dalys. Bendras Dauguvos UBR plotas Lietuvos teritorijoje yra 1874,9 km².

6. Dauguvos UBR esantys Dysnos, Laukesos ir Lukštos baseinai Lietuvoje užima teritoriją tarp 55°7′ ir 55°56′ šiaurės platumos bei 25°59′ ir 26°52′ rytų ilgumos. Bendras Dysnos ilgis yra 173,4 km, o baseino plotas – 8179,5 km². Lietuvoje yra 19,1 km ilgio Dysnos aukštupio atkarpa, 39,2 km teka Lietuvos-Baltarusijos siena, likusi 115,1 km ilgio atkarpa teka Baltarusijoje. Lietuvoje esanti baseino dalis užima 1403,7 km². Laukesos upės bendras ilgis yra 31,4 km, baseino plotas – 761,5 km². 2 km Laukesos atkarpa teka Lietuvos-Latvijos siena, likusi 29,1 km ilgio atkarpa yra Latvijoje. Lietuvos teritorijoje yra 310,4 km² ploto baseino dalis, iš kurių 240,5 km² sudaro Laukesos ežero, kuriame yra Laukesos versmės, baseino dalis ir 69,9 km² – dešiniojo Laukesos intako Kumpuotės baseino dalis. Lukštos upės bendras ilgis yra 35,9 km, 2,6 km aukštupio atkarpa teka

Lietuvoje, likusi dalis – Latvijoje. Bendras Lukštos baseino plotas – 396,5 km², iš jų 142,7 km² yra Lietuvoje.

7. Dauguvos UBR yra išskirta 20 upių kategorijos vandens telkinių, iš jų 1 – labai pakeistas. Ištyrus vandens telkinių ekologinę būklę, nustatyta, kad labai geros ekologinės būklės reikalavimus Dauguvos UBR atitinka 11 upių kategorijos vandens telkinių. 1 telkinio ekologinė būklė yra gera ir 1 labai pakeisto telkinio ekologinis potencialas yra geras.

Geros ekologinės būklės kriterijų neatitinka 7 upių kategorijos vandens telkiniai, tarp jų 5 telkiniai geros ekologinės būklės reikalavimų neatitinka dėl upių vagų ištiesinimo, 1 – dėl vandens kokybės problemų, kurias sukelia vandens paėmimas, ir 1 – dėl hidroelektrinės daromo poveikio.

Vidutinė ekologinė būklė nustatyta 6 upių kategorijos vandens telkiniuose, o bloga – 1.

Labai blogos ekologinės būklės ar potencialo upių vandens telkinių Dauguvos UBR nenustatyta.

Dauguvos UBR 18 ežerų būklė yra labai gera, 11 – gera, 2 – vidutinė. Vienas tvenkinys atitinka labai gero ekologinio potencialo reikalavimus.

8. Esamą paviršinių vandens telkinių būklę lemia žmogaus ūkinė veikla Dauguvos UBR. Paviršinių vandens telkinių būklei didžiausią poveikį daro:

8.1. upių vagų tiesinimas;

8.2. hidroelektrinės;

8.3. vandens paėmimas.

9. Upių vagų tiesinimas – viena iš svarbiausių priežasčių, dėl kurių upės šiuo metu gali neatitikti geros ekologinės būklės reikalavimų. Dauguvos UBR upių vagų ištiesinimas daro reikšmingą poveikį 5 upių vandens telkinių, kurių bendras ilgis 46,8 km, ekologinei būklei. Rizikos grupei dėl reikšmingo vagų ištiesinimo poveikio priskiriami upių vandens telkiniai nurodyti Dauguvos UBR valdymo plane.

Nustatyta, kad lygumose per urbanizuotas teritorijas tekančių upių vagų natūralių savybių gražinimas sukeltų didelių neigiamų socialinių ir ekonominių padarinių, todėl tokios upių atkarpos vadinamos labai pakeistais vandens telkiniais. Dauguvos UBR yra 1 telkinys, kurio ilgis 12 km, kuris dėl ištiesinimo priskirtas labai pakeistiems vandens telkiniams.

10. Dauguvos UBR yra 1 Dysnos upėje išskirtas vandens telkinys, kuris patiria reikšmingą hidroelektrinės poveikį. Šio telkinio ilgis – 12 km.

Hidroelektrinių poveikio mažinimui teigiamos įtakos turės visoje Lietuvoje numatytos priemonės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimu Nr. 1098 „Dėl Nemuno upių baseinų rajono valdymo plano ir priemonių vandensaugos tikslams Nemuno upių baseinų rajone pasiekti programos patvirtinimo (Žin., 2010, Nr. 90-4756) (toliau – Nemuno UBR programa).

11. Dauguvos UBR reikšmingą poveikį gali daryti vandens paėmimas žuvininkystės tvenkiniuose bei jų išleidžiama tarša. Dėl žuvininkystės tvenkinių poveikio geros ekologinės būklės reikalavimų gali neatitikti 1 vandens telkinio – Birvėtos upės, kurio ilgis apie 32 km, ekologinė būklė. Papildomos vandens paėmimo ir taršos poveikio mažinimo priemonės bus numatytos kitame Programos įgyvendinimo etape, kuomet pagal Valstybinę aplinkos monitoringo programą (toliau –

Monitoringo programa) vykdamt veiklos monitoringą bus surinkta daugiau ši poveikį patvirtinančių stebėjimo duomenų.

12. Kita žmogaus ūkinė veikla – žemės ūkis, nuotekų valyklos – nedaro reikšmingo poveikio Dauguvos UBR vandens telkiniams.

13. Žemės ūkio intensyvumas Dauguvos UBR yra vienas mažiausių šalyje. Sutartinių gyvulių tankis, skaičiuojant visam baseino plotui, Dauguvos baseine siekia vos 0,06 SG/ha. Žemės ūkio paskirties žemė sudaro 27 proc. baseino ploto. Iš žemės ūkio patenka: pagal biocheminį deguonies suvartojimą (toliau – BDS₇) (tūkst. t/metus) – 6,6; pagal bendrąjį azotą (toliau – BN) (tūkst. t/metus) – 3,6; pagal bendrąjį fosforą (toliau – BP) (tūkst. t/metus) – 0,6. Iš žemės ūkio patenkančios taršos apkrovos nedaro reikšmingo poveikio vandens telkiniams, todėl Dauguvos UBR reikšmingą pasklidusios žemės ūkio taršos poveikį patiriančių upių nėra. Priemonės žemės ūkio taršos mažinimui ir prevencijai visoje Lietuvos teritorijoje numatytos Nemuno UBR programoje.

14. Surinkta informacija rodo, kad šiuo metu Dauguvos UBR iš beveik 58 tūkst. gyventojų apie 10 tūkst. gyventojų buitinės nuotekos nėra surenkamos ir valomos. Iš nesurenkamų buitinių nuotekų patenka: pagal BDS₇ (tūkst. t/metus) – 0,3; pagal BN (tūkst. t/metus) – 0,05; pagal BP (tūkst. t/metus) – 0,01. Tarša patenkanti iš nesurenkamų buitinių nuotekų nedaro reikšmingo poveikio vandens telkiniams.

15. Sutelktoji vandens tarša - tai pramonės įmonių, buitinių nuotekų valyklų ir paviršinės nuotekos. 2009 m. Dauguvos UBR buvo 24 nuotekų išleistuvai. Dauguvos UBR yra 2 aglomeracijos, kurių taršos apkrovos viršija 2000 gyventojų ekvivalentų. Į Dauguvos UBR patenka 1,9 mln. m³/metus nuotekų, iš jų BDS₇ (t/metus) – 7,75; BN (t/metus) – 18,4; BP (t/metus) – 9,4. Dauguvos UBR yra 7 paviršines nuotekas išleidžiantys išleistuvai. Tai sudaro 35 procentus visų išleistuvų, kurių nuotekos išleidžiamos į paviršinio Dauguvos UBR vandens telkinius. Iš paviršinių nuotekų išleistuvų išleidžiama tarša sudaro apie 28 procentus visos sutelktosios taršos šaltinių BDS₇ apkrovos, 10 procentus BP ir 21,5 procento BN taršos apkrovos. Nustatyta, kad sutelktosios vandens taršos apkrovos nedaro reikšmingo poveikio vandens telkiniams, todėl Dauguvos UBR reikšmingą sutelktosios taršos poveikį patiriančių upių nėra.

16. Nustatant paviršinių vandens telkinių taršą pavojingomis medžiagomis, pagrindinis informacijos šaltinis buvo 2006 metais atlikta studija „Vandens aplinkai pavojingų medžiagų nustatymas Lietuvoje“. Pavojingų medžiagų koncentracijos buvo tirtos Dysnoje pasienyje. Čia aptiktos ES aplinkos kokybės standartus viršijančios di-2-etilheksilftalato koncentracijos. Taršos šaltinis neidentifikuotas.

Nustatytas didžiausias leistinas koncentracijas viršijančios pavojingų medžiagų koncentracijos Dysnos upėje buvo aptiktos atlikus vienkartinis matavimus, todėl, siekiant išsiaiškinti tikrąjį taršos lygį, Dysnoje esančioje priežiūros intensyvaus monitoringo vietoje pagal Monitoringo programą, vandenyje bei dugno nuosėdose bus tiriamos aptiktos pavojingos medžiagos koncentracijos.

17. Dauguvos UBR esančio Imbrado ežero ekologinė būklė prastesnė nei gera, tačiau ją sąlygojusios priežastys nėra žinomos. Ežeras gali (galėjo) būti teršiamas Imbrado gyvenvietės

nuotekomis, galimas ir praeities taršos poveikis, todėl būtina atlikti ežero tiriamąjį monitoringą (įskaitant priedugnio) ir taršos šaltinių inventorizaciją siekiant nustatyti šio rizikos ežero taršos kilmę.

18. Tarptautinė tarša Dauguvos UBR nėra reikšminga.

19. Dauguvos UBR yra 2 požeminio vandens baseinai: Viršutinio-vidurinio devono Dauguvos ir Pietryčių Lietuvos kvartero Dauguvos. Dauguvos UBR teritorijoje 2010 m. balandžio 1 d. buvo užregistruoti 43 požeminio vandens telkiniai (vandenvietės). Didžiausios yra Visagino ir Zarasų miestų vandenvietės, išgaunančios požeminį vandenį iš Šventosios-Upninkų vandeningojo komplekso. Atskiruose požeminio vandens telkiniuose pastaraisiais metais išgaunamo požeminio vandens kiekis svyruoja nuo kelių šimtų iki kelių tūkstančių m³/d, viso UBR teritorijoje vidutiniškai sudarydamas 9191 m³/d.

Dauguvos UBR požeminio vandens baseinų ir telkinių kiekybinė būklė yra gera, nes požeminio vandens išteklių yra gerokai daugiau, nei jų išgaunama šiuo metu ar numatoma išgauti ateityje. Dauguvos UBR požeminio vandens baseinų ir telkinių kokybinė būklė taip pat gera, jokių esminių požeminio vandens kokybės problemų nenustatyta.

III. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

20. Programos tikslas – neleisti prastėti paviršinių ir požeminių vandens telkinių būklei ir iki 2027 metų pasiekti, kad paviršinių vandens telkinių paviršinio vandens būklė būtų gera, dirbtinių ir labai pakeistų vandens telkinių – gera cheminė vandens būklė ir geras ekologinis potencialas, požeminių vandens telkinių – gera požeminio vandens būklė.

21. Programos uždaviniai:

21.1. pagerinti vandens telkinių hidromorfologinę būklę;

21.2. sumažinti hidroelektrinių daromą poveikį;

21.3. sustiprinti pavojingų medžiagų naudojimo kontrolę ir nustatyti jų patekimo į vandens telkinius šaltinius;

21.4. nustatyti neigiamo poveikio vandens telkinių būklei kilmę ir šaltinius;

21.5. užtikrinti, kad visuomenė ir ūkio subjektai būtų informuojami apie priemonių programoje numatytas priemones, jų vykdymo būdus, skatinti juos aktyviai prisidėti prie vandens valdymo.

IV. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

22. Programos tikslui pasiekti numatytos pagrindinės ir papildomos priemonės.

23. Pagrindinės yra tos vandens naudojimo ir apsaugos priemonės, kurios privalo būti įgyvendintos vadovaujantis Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos teisės aktais.

24. Teisės aktai, nustatantys pagrindines priemones Dauguvos UBR priemonių programos vandensaugos tikslams pasiekti, nurodyti 2 priede.

25. Papildomos yra tos priemonės, kurios turi būti įgyvendintos tais atvejais, kai

vandensaugos tikslams pasiekti pagrindinių priemonių nepakanka.

26. Pirmojo Programos įgyvendinimo etapo (nuo 2010 iki 2015 metų) papildomos priemonės pateiktos 1 priede.

27. Programos priemonių pagrindimas pateiktas 2 priede.

V. SIEKIAMŲ REZULTATŲ (VERTINIMO KRITERIJAI)

28. Programos įgyvendinimo stebėsenai atlikti nustatyti vertinimo kriterijai, susiję su numatytais tikslais ir uždaviniais, leidžiantys vertinti padarytą pažangą. Programos įgyvendinimo vertinimo kriterijus – vandens telkinių, išskirtų kaip rizikos vandens telkiniai, skaičius.

29. Pirmajame Programos įgyvendinimo etape (2010–2015 m.) numatoma kriterijaus reikšmė – 8 upių kategorijos rizikos vandens telkiniai ir 2 didesni nei 50 ha rizikos ežerai.

30. Vandens telkiniams, kurių vandensaugos tikslai pirmojo Programos įgyvendinimo etapo pabaigoje nebus pasiekti, siektini antrojo etapo rezultatai bus nustatomi 2015 m., ištyrus telkinių būklę, nustačius problemas bei parinkus priemones naujam šešerių metų etapui.

31. Antrajame Programos įgyvendinimo etape (2016–2021 m.) numatoma kriterijaus reikšmė – 4 upių ir 0 ežerų rizikos vandens telkinių.

32. Trečiajame Programos įgyvendinimo etape (2022–2027 m.) numatoma kriterijaus reikšmė – 0 upių ir 0 ežerų rizikos vandens telkinių.

33. Įgyvendinus Programos antrojo ir trečiojo etapo priemones, būtų pasiekta, kad visų upių, ežerų, tarpinių ir priekrantės vandenių rizikos vandens telkinių būklė būtų gera, visų dirbtinių ir labai pakeistų vandens telkinių potencialas geras.

VI. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

34. Programoje numatytos priemonės finansuojamos iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžete ministerijoms ir įstaigoms, dalyvaujančioms įgyvendinant Programą, patvirtintų bendrųjų asignavimų, Europos Sąjungos struktūrinės paramos ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka gautų lėšų.
